

LEZING MATERIA PRIMA *vrijdag 11 juni 2010*

Welkom op deze overzichtstentoonstelling met de mysterieuze naam Materia Prima. Een begrip uit de alchemie dat letterlijk betekent: het eerste materiaal. Of in ons geval beter nog: het materiaal eerst. Voor alchemisten ging het niet alleen om de materie zelf, maar meer om de onbeperkte mogelijkheden ervan (zij gingen immers altijd voor goud). De potenties die schuil gaan achter dat materiaal. En dat is precies waar het ons ook om gegaan is. Wat kun je er uithalen, wellicht nog meer dan je aanvankelijk zou denken. Het materiaal eerst wil zeggen: alle aandacht laten uitgaan naar de eigenschappen en mogelijkheden ervan.

Wie zijn wij?

Wij zijn een twintigtal schilders, die een jaar lang gestoeid hebben met onbekende materialen, technieken en procédés. De 2-jarige *Opleiding Oude Schildertechnieken* pretendeert op te leiden tot meesterschilder. Dit is een begrip uit de Middeleeuwen toen schilders zoals Jheronimus Bosch een meesterproef moesten doen om te kunnen bewijzen dat ze konden schilderen. Dat ze dat moesten bewijzen kwam omdat de materialen, daar heb je het weer, de materie, zo achterlijk duur waren dat niet zomaar iedereen er mee mocht gaan spelen. Geen vrije expressie dus, geen verspilling, geen voorgeprepareerde doekjes van de Action of het Kruitvat, maar peperdure pigmenten, dikke eikenhouten planken, onbetaalbaar bladgoud. Kortom een extreme kwaliteits die niet meer van onze tijd is. En ook zo langzaam, zo nauwgezet, (de term *slow painting* is tegenwoordig ook niet meer van de lucht), dat je je het maar moet kunnen veroorloven. Een echte linkse hobby, toen al. Welnee, gewoon een intens streven naar authenticiteit, en een diepgaande liefde voor het vak, en vooral voor het materiaal. De puurheid ervan. Alleen het beste materiaal kan het beste schilderij opleveren.

Materiaal, techniek en procédés

Materiaal dat zijn de pigmenten waarmee al deze werken zijn gemaakt, het hout waarop ze zijn geschilderd, of het doek, terracotta, wol, ijzer. De bijenwas, eieren, kalk, olie, kaas, gelatine, harsen en gommen enzovoorts. Technieken zijn de toepassingen van die materialen. Als je bijenwas vermengt met pigmenten levert dat een andere techniek op dan als je diezelfde pigmenten vermengt met olie. Een andere manier van verwerken, een ander uiterlijk.

Dan heb je ook nog verschillen in de toepassing van die technieken. Botticelli ging heel anders met tempera om dan Duccio, Rembrandt werkte heel anders met olieverf dan Rubens. Elke grote schilder kent zijn eigen procédé. Meestal een typische manier en volgorde van werken.

Oude Technieken NU!

Waarom zou je nu in onze digitale tijd nog met oude technieken bezig moeten zijn. Het klassieke ezelschilderij is toch al minstens 50 jaar geleden dood verklaard? Dat is eenvoudig uit te leggen aan de hand van een initiatief van de kunstenaarsgroep UBERMORGEN.COM die op hun website *Digital Oil Paintings* aanbiedt. Het gaat om een olieverfschilderij van meer dan 130.000 vierkante kilometer dat zich bevindt aan de Amerikaanse kant van de Mexicaanse golf. Door middel van ingezoomde satellietfoto's wordt deze immense olievlek tot bio-art, een dynamisch schilderij

met een onnavolgbare vorm en kleurdiepte. Volgens de kunstenaars maakt hiermee de traditionele schilderkunst en het olieverfschilderij in het bijzonder zijn comeback. Namelijk als innovatieve kunstvorm. 'In plaats van enkel nog de stervende grootvader te zijn van de fotografie, video en performancekunst.' Bedoeld wordt dus dat het olieverfschilderij waar wij het hier over hebben inderdaad de gestorven grootvader is. Maar het vreemde is dat steeds meer mensen schilderen. Op traditionele wijze wel te verstaan. En van die steeds meer mensen is ook een groeiend aantal overtuigd van het nut van schilderen. En van dat deel zijn er ook steeds meer overtuigd dat als je het toch doet, dat schilderen dat al zolang dood is verklaard, dat je het dan ook maar goed moet doen. Met de juiste middelen, met het juiste geduld, het juiste vakmanschap. Vakmanschap bij schilderen? Je moet er op kunstacademies in Nederland niet over beginnen, want dat loopt verkeerd af. En toch als we viool willen leren spelen, of willen leren dansen dan vinden we techniek en vakkennis wel belangrijk. Schilderen kan blijkbaar iedereen uit zichzelf, we zijn ermee geboren, met kleurgevoel en compositiegevoel, dat is waar, maar er is meer. En dat hebben ze hier afgelopen jaar wel gemerkt. En dat meer is vooral kennis. Het woord kunst komt van kunde, en dat komt van kennis. Weten dus. Weten wat je doet. Spontaniteit is prima, maar je zult ook moeten weten hoe je die spontaniteit omzet in een vorm.

Kwaliteit & de Wet van de Italiaanse Keuken

We leven in een wereld van een overvloed aan kant en klaar producten. Verf wordt al 150 jaar niet meer zelf gemaakt, maar is gemakkelijk te verkrijgen in tubetjes, net als de eerder genoemde voorgeprepareerde doekjes. Je bent wel gek als je dat allemaal zelf gaat lopen maken. Diepvriesmaaltijden kant en klaar, instant recepten, vooraf gesneden en gewassen groenten en fruit, zelfs eieren zijn al ontdaan van die lastige schaal. Is er nog een reden om zelf iets te gaan ondernemen? Ja. Het antwoord is verrassend simpel. We hebben ook nog zoiets als smaak, en trouwens ook een gezondheid waarop we moeten letten. Fastfood heeft niet zo'n hoge status, maar voor slow food gaan we toch echt niet allemaal door de knieën. En dat is jammer, want dan proef je eindelijk weer eens iets, waarvan je in je verre geheugen misschien kan herinneren hoe het vroeger smaakte. Maar te duur en vooral te langzaam. Fast painting hetzelfde verhaal, snelle verf voor snelle ideeën. Maar hoe zit het met de kwaliteit van de materialen? Ziet fast painting er net zo mooi uit als slow painting?

Wat hier allemaal achter schuil gaat is de wet van de Italiaanse Keuken. Die wet is erg simpel, maar ook rigoureuus. Je kunt alleen maar lekker eten maken, zeggen de Italianen, als je de goede ingrediënten heb. Zonder die ingrediënten lukt het gewoon niet. Dus geen instant sausen, geen pesto uit een potje, geen Hollandse kaas in een Italiaans recept, geen voorgeprepareerde pasta. Nee, je maakt het zo veel mogelijk zelf. Van eenvoudige eerlijke middelen zoals olijfolie, bloem, parmezaanse kaas, pijnboompitjes en natuurlijk verse tomaten en andere groenten. Anders is het geen eten. Dan is het imitatie, en dat is misschien goed voor de toeristen, maar de meeste Italianen zullen het niet opeten.

Nu naar verf. Weet iemand wat er in tubetje verf zit? Nee, alleen de fabrikant van dat tubetje weet dat en houdt dat angstvallig geheim. Niet vanwege eergevoelens of beroepsgeheimen, maar eerder uit schaamte. Want soms de helft van wat er inzit hoort er niet in thuis. Goede verf maak je zelf met goede ingrediënten, en anders is het geen verf. Maandenlang op een schilderij zwoegen dat met inferieure materialen is gemaakt, dat is nog eens tijdsverspilling. Een mooi bewijs van deze

stelling is het geheim van oude werken. Het merendeel van de schilderijen die voor 1850 zijn gemaakt zijn in een veel betere conditie dan werken die in de 20^e eeuw zijn gemaakt. Het kan best zijn dat je als kunstenaar de vergankelijkheid en snelheid van afbraakprocessen wil thematiseren, maar daarmee breng je weer musea in verlegenheid, want die moeten deze kunstwerken toch weer zien te conserveren.

Tot slot

In de tijd van Jheronimus Bosch waren de gebruikte materialen schaars en dus duur. Dus werd er zorgvuldig mee omgegaan. Wij beschikken schijnbaar over een onuitputtelijke hoeveelheid van geheel kant en klare producten. Wie maalt er nou om zelfgemaakte verf? Die vraag mag u zelf gaan beantwoorden. De antwoorden liggen niet zomaar op straat. Daarvoor moet je goed kijken en subtiliteiten opnieuw leren zien. We zijn dat een beetje verleerd 'subtiliteiten zien'. Dit zijn bijna 130 oefenstukken, gemaakt als opdracht en als oefening met voor iedereen onbekende materialen. Gevolg is dat de makers het vaak moeilijk hebben, omdat ze hun eigen bakens moeten verzetten. Dit levert wel weer iets bijzonders op. Maar het meest bijzondere zijn de pure materialen en vooral de creativiteit waarmee de 20 kunstenaars met die materialen zijn omgegaan. Dat vereist nogal wat. En dit is nog maar het begin. Er komt voor hen nog een intensief jaar dat afgesloten gaat worden met een reusachtig fresco op authentieke Italiaanse wijze. Om het publiek te helpen zijn er bij de tentoonstelling teksten opgehangen met meer informatie over de technieken. De makers kunnen ongetwijfeld nog veel meer uitleggen over de tot standkoming van de werken.

Deze tentoonstelling is mogelijk geworden door de intense samenwerking van de 20 leerlingen van de Opleiding Oude Schildertechnieken, de Stichting Oude Schildertechnieken en het actieve bestuur daarvan, de Gemeente Den Bosch die ons van het nodige geld heeft voorzien. Subsidies kregen we ook van het kunst en cultuurfonds van het business netwerk Hermes uit 's-Hertogenbosch en de Prins Bernard Fonds. Speciale dank voor een paar mensen die keer op keer klaarstonden om dit evenement op poten te krijgen. Dank je Marjo, Helga, Henriëtte, Henk, Jeanne en alle anderen.